

RINDI

TIDSKRIFT FÖR
GOTLÄNSK BOTANIK ÅRG. I. 1981. NR. I.

RINDI

TIDSKRIFT FÖR
GOTLÄNDSK BOTANIK Årg. 1. 1981. Nr. 1.

Utgiven av Gotlands Botaniska Förening.

Redaktion: Torgny Rosvall
Bengt Larsson

Tidskriften erhålles antingen genom medlemskap i GBF (25 kr/år)
eller genom prenumeration (25 kr/år). Föreningens postgiro är
68 36 66 - 2.

GOTLANDS BOTANISKA FÖRENING

är en sammanslutning av botaniskt intresserade personer. Föreningens
ändamål är:

att utgöra forum för utbyte av erfarenheter och ökande av kunskaper
inom botanikens olika grenar.

att utforska Gotlands flora.

att verka för skydd och vård av floran.

Sitt ändamål söker föreningen förverkliga bl.a. genom sammankomster,
kurser och exkursioner.

STYRELSE:

Ordförande	Torgny Rosvall Bergmansgatan 6	Tfn 0498 / 117 77 621 46 Visby
Vice ordförande	Bo Hammar Line gård, Hörsne	Tfn 0498 / 371 12 620 24 Dalhem
Sekreterare	Kerstin Ewing Lövsta	Tfn 0498 / 508 20 620 23 Romakloster
Kassör	Bengt Larsson Lummelundsväg Pl 4875	Tfn 0498 / 782 18 621 41 Visby
Övrig ledamot	Alf Larsson Lothargatan 22	Tfn 0498 / 794 55 621 58 Visby
Suppleanter	Tord Porsne Jungmansgatan 328	Tfn 0498 / 117 04 621 52 Visby
	Bertil Lindén Bremergränd 4	Tfn 0498 / 108 34 621 56 Visby

Adressändringar anmäles till kassören.

Omslagsbild: Murgrönan klänger på granstammen.

Träsnitt: Staffan Rosvall.

ANMÄLAN

Det är ett vågstycke att starta en ny tidskrift. Om det lyckas, om denna lilla skrift, som Du nu håller i handen, skall bli mer än en dagslända, får framtiden utvisa. Kanske blir det ingenting mer av den än en årsberättelse från Gotlands Botaniska Förening, utformad i ett behändigt tidskriftsformat. Styrelsen för GBF har dock känt ett behov av att testa medlemmarnas och allmänhetens reaktion inför en sådan här satsning, och gör nu med detta nummer av "RINDI" ett försök, som vi givetvis hoppas skall slå väl ut. Rind, best. form rindi, är det gotländska namnet på murgröna, ofta betraktad som Gotlands landskapsblomma.

Vår målsättning med "RINDI" är att möjliggöra för alla som är intresserade av den gotländska floran - både fackbotanister och amatörer - att publicera artiklar och notiser från botaniska strövtåg i de gotländska markerna. Här kan ges utrymme att publicera intressanta fynd och forskningsresultat, förmedla upprop, t.ex. från projekt Linné, diskutera botaniska problem m.m. allt på ett kanske något enklare och mindre pretentiöst sätt än som krävs i de stora rikstäckande botaniska tidskrifterna. Det är helt klart att vi inte på något sätt avser att konkurrera med dessa tidskrifter, utan snarare komplettera deras utbud.

"RINDI" skall givetvis även vara föreningsorgan för Gotlands Botaniska Förening. Vår årsberättelse för 1980, vårt första verksamhetsår, har därför sin givna plats i detta nummer. Det var meningen att även programmet för det närmaste halvåret skulle finnas med, men det är ännu ej helt bestämt, och får därför den här gången sändas ut separat. En medlemsförteckning och förslaget till föreningsstadgar medsändes som bilaga.

Hur många nummer om året kommer det att bli? På den frågan vågar vi ännu ej ge något svar. Det kommer att bero på kostnaderna och medlemmarnas intresse för saken. Innan vi vågar be om bidrag från andra, måste vi själva visa att vi kan åstadkomma någonting av värde. Vi får nog vara glada om vi till en början kan få ihop pengar och material till ett eller två nummer per år.

GBF har redan 160 medlemmar. Många av dem har av olika skäl svårt att besöka alla våra sammankomster och exkursioner; ett 30-tal av dem är bosatta på fastlandet. Vi känner det angeläget att kunna erbjuda också dem något mer än kallelser till sammankomsterna och en årsberättelse, som endast talar om hur trevligt vi haft det under året.

Låt oss därför alla hjälpas åt att göra "RINDI" till vad vi i styrelsen tänkt oss; en samlingspunkt och stimulans för alla vänner av den gotländska floran.

GOTLÄNSK HAVERROT

Tragopogon crocifolius

Bengt Larsson och Torgny Rosvall

Allmänt om arten.

Gotländsk haverrot är, som namnet antyder, en släkting till den vanliga ängshaverroten (*Tragopogon pratensis*), som är välbekant från ängsmarker, dikesrenar och vägkanter, där den blommar tidigt på morgnarna omkring midsommartid och slår ut sin stora glesa grå fruktställning några veckor senare.

Det som skiljer de båda arterna åt är att gotländsk haverrot är mindre och har smalare blad än ängshaverroten. Den mest iögonfallande skillnaden är dock blomfärgen - om man har tur att få se arten i blom. Ängshaverrotens blommor är blekgula, medan blommorna hos gotländsk haverrot är röd-violetta med en dragning åt gulgrönt och med gul bas och spets på kantblommorna. Antalet holkfjäll är 5 eller något flera. Kantblommorna brukar vara ungefär dubbelt så många som holkfjällen. Ibland kan blommorna vara mera fyllda. Arten är tvåårig. Det ena året bildas en groddplanta som övervintrar som en bladrossett med upp till ett tio-tal smala, vid basen håriga blad. Nästa år utvecklas blommande individ. De är oftast fåblommiga med en central stjälk, som kan bli uppemot 50 cm hög. Senare på sommaren utbildas ofta några sekundära stjälkar, som också kan komma till blomning. Utbildningen av sekundära stjälkar synes befrämjas av att harar eller rabbis ofta biter av stjälkarna.

Blomningen sker tidigt på morgnarna under några dagar från mitten av juni. Man kan nästan se med blotta ögat hur blomman öppnas och sluts beroende på väder och vind. Efter blomningen växer holken kraftigt och kantblommorna sticker ut ur holkspetsen som en liten brun tofs, vilken snart ersättes av en lång borstlik pensel. Efter några veckor öppnar holken sig och fruktställningen bildar en gles gråraggig boll, som kan föra tankarna till get- eller bockskägg. Det latinska namnet *Tragopogon* betyder just bockskägg. Det svenska namnet haverrot kommer från det fornnordiska "hafr", som också betyder bock. Utomlands kallas *Tragopogon*-arterna också vanligtvis bockskägg eller getskägg. Staffan Rosvall har i sin bok "Fägningsros och jordsyren" meddelat att både den äkta haverroten (*Tragopogon porrifolius*) och ängshaverroten på några ställen på Gotland kallas Moses. Vad det namnet kan syfta på är oklart.

Frukterna är försedda med hullingar som hakar fast i annan vegetation. När fröet lossnar från flygapparaten faller det ner och tränger med hjälp av hullingarna allt längre ner bland stenar och i hållsprickor. Det är på sådana kalkhällmarken och steniga sluttningar, som växten får sökas här på Gotland. Dess normala utbredningsområde är Sydryssland och Kaukasus. I soliga lägen i parker i medelhavsområdet har den också anträffats någon gång. Bengt Petterson har angett att arten kommit till Gotland med gräsfrö från Frankrike i början av 1800-talet.

Gotländsk haverrot (*Tragopogon crocifolius*) på den 1979 upptäckta lokalen på Hejdeby hällar.

Foto: Bengt Larsson.

Upptäcktshistoria och tidigare fynd.

Det första fyndet på Gotland av arten gjordes norr om Visby vid Snäckgården 1866 av den kände gotlandsbotanisten Oscar Anian Westöö. På fyndplatsen fanns också några andra gräsfröinkomlingar, som understöder teorin om att arten kommit hit i senare tid. Westöös fynd publicerades på följande år i Botaniska Notiser av G. v. Cederwald. Det har i allmänhet antagits att upptäcktsåret skulle vara 1867, d.v.s. samma år som publiceringen skedde. Vi har emellertid vid efterforskningar i Visby Allmänna Läroverks gamla herbarier, som nu förvaras i det nystartade Gotlands Naturmuseum, funnit ett ark av arten insamlad av Westöö redan 1866 vid Snäckgården norr om Visby. Man kan sluta sig till att det sannolikt är Westöös allra första fynd av att det insamlade exemplaret saknar blommar och att Westöö helt riktigt fört växten till *Tragopogon crocifolius*, men att han på etiketten tillfogat ett frågetecken efter artnamnet, då han tydligen ej var alldeles säker på identiteten. På ett par insamlingar från 1867, också gjorda av Westöö, är frågetecknet borta. Det fanns i det herbarium som vi gått igenom ytterligare insamlingar från åren 1876, 1882 och 1894. Det finns flera mindre herbarier i museet, men vi har ännu ej haft tillfälle att gå igenom dem. Sannolikt finns arten i en del av dem. Den samlades ganska flitigt och många exemplar finns i de stora svenska herbarierna. Enbart i Stockholm finns ett 50-tal ark, de flesta från Snäckgårdsområdet. Numera är den fridlyst och får ej samlas.

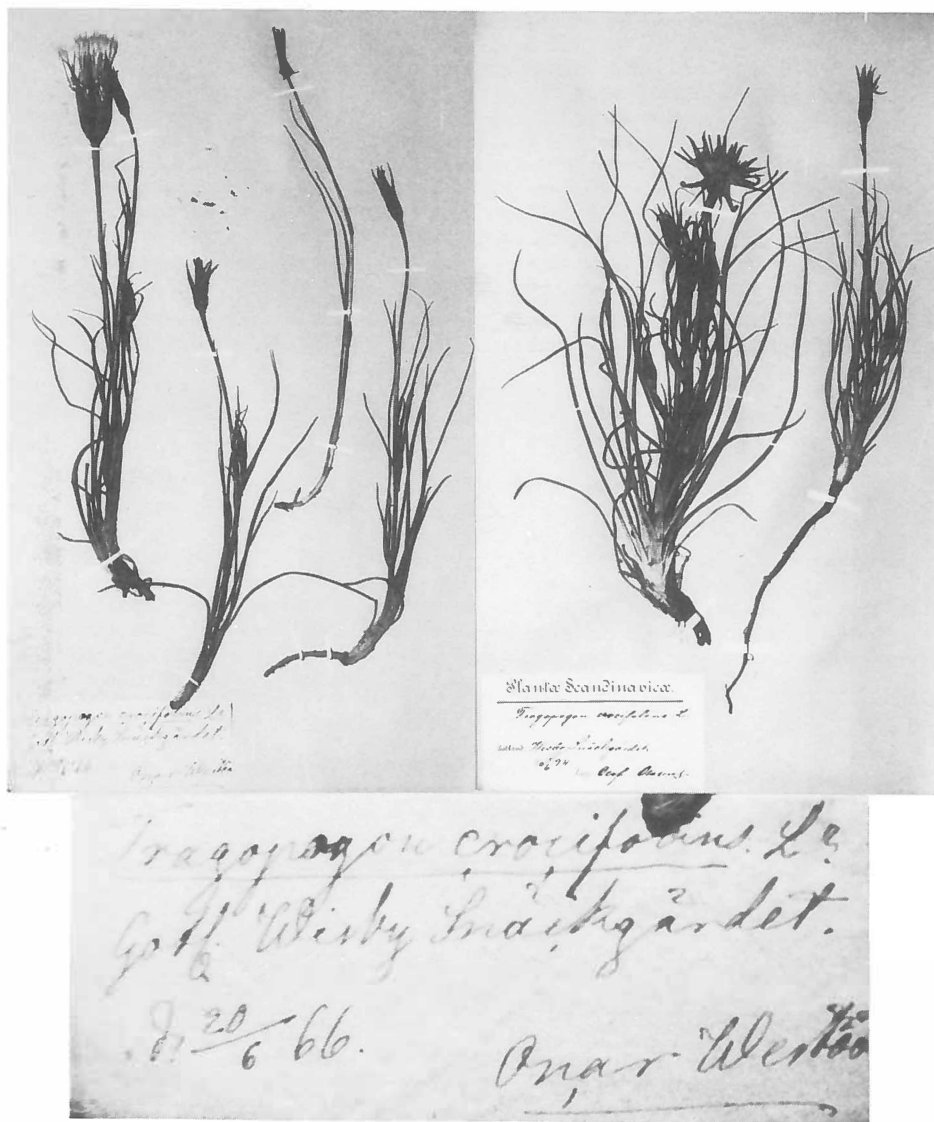
Regementsläkaren E.Th.Fries, som under en lång följd av år lämnat ovärderliga bidrag till kännedomen om Gotlands flora, upptäckte arten 1927 i Othem, nära kyrkan, och 1929 vid Bingers kvarn i Visby. Dessutom har en lokal på Hejdeby hållar varit känd sedan lång tid tillbaka. Lokalen vid Othems kyrka återupptäcktes av Staffan Rosvall 1976. Arten har också förr varit noterad för en lokal i Roma, där den dock senare ej återfunnits.

Hybriden mellan ängshaverrot och gotländsk haverrot är angiven för Gotland i Lid "Norsk og svensk flora". Vi har ej tagit reda på var och när den setts och om det finns beläggsexemplar i något herbarium. I mitten av 1960-talet inhägnades på privat initiativ ett litet område vid Kolens kvarn norr om Snäckgårdsbaden, där enligt uppgift hybriden skulle finnas. Om det är denna plats eller någon annan som Lid avser, vet vi ej. Kanske någon läsare kan hjälpa oss med upplysningar. En av oss (T Rosvall) har sökt gotländsk haverrot där och i närheten i många år utan resultat. Eftersom hybriden också måste vara tvåårig och nästan säkert är steril, är det så gott som uteslutet att hitta någon hybrid, om en av föräldrarterna saknas. Möjligen kan någon besökare trott sig ha funnit hybriden, då det inom inhägnaden växte förkrympta exemplar av ängshaverrot, som var skadade av sotsvamp.

Före 1980 var gotländsk haverrot sålunda känd från fem kvarvarande lokaler på Gotland. Två av lokalerna fanns i anslutning till det ursprungliga området norr om Visby, två i Hejdeby, varav en nyupptäckt 1979 (T Rosvall) och lokalen i Othem. (Svensk Bot. Tidskr. 73/1979, Projekt Linné-rapport).

Nyfynd under 1980.

Under 1980 har en inventering av artens förekomster på hållmarkerna runt Visby påbörjats. Flera nyfynd har gjorts. Sålunda har arten upptäckts på fyra lokaler i Väskeby och två lokaler på Galgberet (B Larsson), en lokal i Bro (G Bachér), och en lokal vid Hästnäs i Visby (M Nilsson). Ett bestånd har också hittats vid Bingers kvarn (B Larsson). Sannolikt är det Fries gamla lokal, som nu återfunnits. Några hybrider har ej observerats.

Två herbarieark ur Visby Högre Allmänna Läroverks "stora herbarium", nu i Gotlands Naturmuseum.

Figuren till vänster och förstoringen av etiketten: Oscar Westöö's i texten omnämnda fynd av *Tragopogon crocifolius* från 20/6 1866.

Figuren till höger: Ett ark av arten med en utslagen blomma från samma område. Insamlingen gjord av Olof Olsson den 5/6 1894.

Foto: Bengt Larsson

Antalet kända lokaler på Gotland är därmed uppe i 14 stycken och fler kan förväntas bli upptäckta när inventeringarna fortsätter. Antalet individer på de tidigare kända lokalerna var lågt. På flera av de nyupptäckta lokalerna är det mycket högt. På lokal 2 i Hejdeby var det upptäcktsåret 1979 18 ex., medan det 1980 fanns 150 ex. inom ett mycket större område. Den återfunna lokalen vid Bingers kvarn innehöll 14 ex., de fyra lokalerna i Väskinde 700, 14, 100 resp. 60 ex. På Hästnäslokalen var antalet ungefär 100 ex., medan lokalerna på Galgberget innehöll blott 4 ex. vardera. De äldre lokaler, som vi fått uppgift om, har haft ungefär samma individantal som de senaste åren.

En del intressanta iakttagelser har gjorts på växtplatserna, bl.a. har vi upptäckt att väldigt många ex. varit månggreniga och att blomningen härigenom utsträckts över hela sommaren. Ännu i slutet av september fanns blommande exemplar. Vi har dessutom funnit groddplantor i två utvecklingsstadier, dels i det normala övervintringsstadiet, men också små groddplantor, som säkert härrör från årets frösättning och som det skall bli mycket intressant att se om de förmår klara övervintringen.

En utförligare rapport om fynden och om iakttagelserna på fyndplatserna kommer som en uppsats under våren i Svensk Botanisk Tidskrift. 1). Avsikten är att vi skall fortsätta efterforskningarna på de vidsträckta hållmarkerna och givetvis också följa utvecklingen på de nu kända lokalerna. Vi är tacksamma för meddelanden om fynd av nya lokaler. De upplysningar som lämnas till oss behandlas konfidentiellt om så önskas, men vi vill gärna få vidarebefordra dem till projekt Linné och till länsstyrelsens naturvårdsenhet.

1) Svensk Botanisk Tidskrift, SBT, utkommer med 6 häften per år och kostar för privatpersoner 85 kronor, vilket inkluderar medlemskap i Svenska Botaniska Föreningen. Ordinarie prenumerationspris är 100 kronor. Prenumeration och enstaka häften kan beställas hos Redaktionstjänsten, Naturvetenskapliga forskningsrådet, Box 23136, 104 35 Stockholm.
Tel 08 / 151580, postgiro 18 19 00 - 2 .

GOTLANDS BOTANISKA FÖRENING

Årsberättelse 1980

I mars 1980 tog några amatörbotanister, Bengt Larsson, Tord Porsne och Torgny Rosvall, initiativet att inbjuda ett 50-tal personer till en sammankomst för att dryfta möjligheterna att bilda en botanisk förening på Gotland. De inbudna var dels sådana personer som tidigare deltagit i projekt Linné-arbetet, dels sådana som initiativtagarna förmodade kunde vara intresserade. Tidnigarna och Radio Gotland ställde också upp och meddelade i notisform om planerna.

Sammankomsten hölls den 8 april i Säveskolans biologisal. 18 personer hade hörsammat kallelsen. Efter en allmän diskussion, där bl.a. målsättning, arbetsformer, eventuella risker för hotade arter m.m. behandlades, beslutade de närvarande att en förening skulle bildas och att dess namn skulle vara Gotlands Botaniska Förening. En interimstyrelse tillsattes bestående av Torgny Rosvall, Bengt Larsson och Bo Hammar.

Föreningens första ordinarie sammankomst hölls den 4 juni i Laxarveänet i Boge. Interimsstyrelsens ordförande Torgny Rosvall kunde hälsa nära 50 personer välkomna och redogjorde för de främsta motiven för en botanisk förening på Gotland och vilken målsättning föreningen bör ha. Han sammanfattade målsättningen ungefär som följer:

- att samla för Gotlands flora intresserade personer - både fackbotanister och amatörer - till sammankomster, kurser och exkursioner med syfte att ge medlemmarna tillfälle till erfarenhetsutbyte och skänka nya och fördjupade kunskaper inom alla delar av botaniken.
- att i samarbete med länsstyrelsens naturvårdsenhet och de botaniska institutionerna vid våra universitet och högskolor deltaga i olika former av botaniskt naturvårdsarbete.
- att arbeta för utgivandet av en tidskrift eller ett medlemsblad med botaniska notiser från Gotland.
- att arbeta för utgivandet av en ny modern gotlandsflora.

Vid sammanträdet beslutades att styrelsen skulle bestå av 5 ordinarie ledamöter och 2 suppleanter. Styrelseledamöterna och suppleanterna skulle väljas på 2 år, första året skulle dock 2 styrelseledamöter och 1 suppleant väljas på 1 år. Vidare beslutades att föreningen skulle ha 2 revisorer och 1 revisorssuppleant. Årsavgiften bestämdes till 25 kronor. För familjemedlem med samma adress som den fullbetalande medlemmen skulle årsavgiften vara 10 kronor. Föreningsstadgar skulle utarbetas av styrelsen och framläggas vid årsmöte i början av 1981.

Till styrelseledamöter valdes: Ordf. Torgny Rosvall, Visby (2 år), vice ordf. Bo Hammar, Hörsne (1 år), sekr. Kerstin Ewing, Romakloster (1 år), kassör Bengt Larsson, Visby (2 år) och ledamot Alf Larsson, Visby (2 år). Suppleanter blev Tord Porsne, Visby (2 år) och Bertil Lindén, Visby (1 år). Till revisorer valdes Lars-Åke Pettersson och Gunnar Bachér, Visby och revisorssuppleant blev Per Jörnén, Visby.

Medlemsantalet var den 31 december 1953, varav 118 fullbetalande och 35 familjemedlemmar. I medlemsavgifter har influtit 3690:- kronor. Av detta belopp är 390:- kronor medlemsavgifter som avser kommande år. 490:- kronor har influtit som gåvor. Styrelsen framför till givarna ett varmt tack för de välkomna bidragen. Det ekonomiska resultatet visar 4582:- kronor i inkomster och 2169:65 kronor i utgifter. Behållningen till 1981 är 2412:35 kronor.

Föreningen har beslutat kalla skalden Gustaf Larsson till hedersmedlem i GBF. Gustaf Larsson har i sin diktning som ingen annan kunnat spegla samhörigheten mellan människorna och naturen i sin gotländska hembygd. Hans botaniska kunnskap är stor. Såväl de växter som fanns i de gamles trädgårdar, som vildflorans arter, vävs ofta in i dikterna. Gustaf Larssons betydelse för spridandet av det botaniska intresset på Gotland motiverar mer än väl valet av honom till föreningens första hedersmedlem.

Gösta Fåhraeus har som gåva till föreningen överlämnat en ordförandeklubb tillverkad av gotländsk idegran. Styrelsen tackar hjärtligt för gåvan och hoppas att med den skall klubbästas många för föreningen och dess medlemmar betydelsefulla beslut.

Föreningen deltog med tre utställningsskärmar och en monter tillsammans med övriga naturföreningar på Gotland vid invigningen av Gotlands Naturmuseum och sedan under hela museets sommarsäsong. De tre skärmarnas budskap, som förmedlades av många fotografier och några korta texter, var:

Skärm 1: Den nybildade föreningen och dess syften. Brevlåda där besökarna kunde anmäla sitt intresse för föreningen.

Skärm 2: Hällmarkerna, som ser tråkiga ut när man far förbi i 90 knutar, innehåller mer än man anar av botaniskt intresse.

Skärm 3: Nyttoväxter och ogräs är också botanik.

Montern: En äldre botanists arbetsbord med portör, växtpress, gråpapper, herbariepärm, pincett och lupp samt några florer; en mycket gammal och värdefull bildflora tillhörande Säveskolan samt Eisen och Stuxbergs "Gotlands Fanerogamer och Thalloogamer, med fyndorter för de sällsyntare" från 1869 och K.Johanssons "Gotlands Växttopografi och Växtgeografi" från 1897.

Föreningen är representerad i den arbetsgrupp som arbetar med museets definitiva utformning.

Ordföranden har deltagit i ett av länsstyrelsen anordnat informationsmöte med diskussion om uppläggnings av arbetet med upprättandet av ett handlingsprogram för naturvård och kulturvård på Gotland.

Möten och exkursioner.

Den 4 juni, i samband med det konstituerande sammanträdet i Laxarveänet i Boge, gjordes en rundvandring i änet, där det ännu var ganska blött på grund av den sena våren. Den tidiga ängsfloran studerades och Erik W. Ohlsson berättade om ängeshävdin i det gamla bondesamhället och om det omfattande arbete som pågår för bevarandet av de kvarvarande ängarna på Gotland.

Gösta Fåhraeus redogjorde för en undersökning, som han håller på med, av förekomsterna av en för Fårö specifik rönn-art, Sorbus teodori, med det ännu ej fastställda namnet Avarönn. Det var vid Ava på Fårö som de första fynden gjordes av denna art. Dess officiella namn är ännu hedlundsrönn

efter den svenske botanisten Teodor Hedlund. Gösta Fåhraeus visade skillnaderna mellan den eftersökta arten och de övriga på Gotland förekommande Sorbus-arterna. De närvarande ombads att hålla ögonen öppna och rapportera fynd och iakttagelser, särskilt från övriga delar av Gotland, där arten kan börja spridas.

Den 26 juni besöktes ågången vid Bro kyrka och den plats där den kände gotlandsfödde botanisten Tycho Vestergren - under åren 1908-1917 redaktör för Svensk Botanisk Tidskrift - planterade en del av honom införda växter, och där vi ännu kunde hitta några av dem i ett hörn av hans nu igenvuxna sommaränge. Där fanns bl.a. vitrapunkel (*Phytéuma spicata*). Exkursionen leddes av Sune Bolin, född i trakten och väl förtrogen med dess botaniska kvaliteter. Vi tittade också på en fridlyst ek i närheten och besökte ängens bakom kyrkan med sina typiska "tallbånsar" och andra träd och buskar. Som avslutning besöktes Tycho Vestergrens grav på Bro kyrkogård, där Svenska Botaniska Föreningen rest en minnesvård.

Den 3 augusti gjordes en exkursion till Lojsta, där först ett grustag besöktes. Här visade Bengt Larsson vilka växter som kan användas för växtfärgning. Med hjälp av växtfärgade garnhärvor utplacerade vid de aktuella växterna i naturen, kompletterade med några medförda arter, fick deltagarna en ingående och initierad redovisning av blandningar och metoder för att få fram de önskade nyanserna. Bengt Larssons omfattande försöksserier, noggrant bokförda och dokumenterade med garnprover, torde vara unika. Även en del textilier tillverkade av växtfärgat yllegarn förevisades. Deltagarna fortsatte sedan till en källmyr i Lojstahedsområdet, där bl.a. svarthö (*Bartsia alpina*), fjälltätört (*Pinguicula alpina*) och brun ögontröst (*Euphrasia salisburgensis*), alla ansedda som glaciala relikter i vår flora, studerades.

Den 22 september inleddes inomhussäsongen med att Rolf Jacobson vid länsstyrelsens naturvårdsenhet föreläste om "Botanikens roll i samhällsplaneringen". Föreläsningen berörde bl.a. skyddet av utrotningshotade arter och lokaler, och vad föreningen i dessa frågor kan hjälpa till med, t.ex. i form av rapportering till projekt Linné. Aktuella förteckningar på hotade arter på Gotland utdelades vid mötet, som hölls i Sävaskolans biologisal och besöktes av ungefär 35 medlemmar.

Den 20 oktober samlades 35 medlemmar till vad vi kallat "Medlemmarnas bildkväll", som av allt att döma uppskattades livligt och som säkert återkommer flera gånger. Mötet hölls i folkhögskolan i Hemse. Här fick den som ville visa egna bilder av växter och få dem kommenterade och i vissa fall artbestämda. Det är kanske fel att här nämna någon av de medverkande, men man kunde inte undgå att särskilt imponeras av de bilder som nestorn bland de gotländska naturfotograferna, Gösta Håkansson, visade upp.

Den 9 december avslutades årets sammankomster, då en av medlemmarna, Villy Larsson, Nynäshamn, gotlänning i förskingringen, berättade och visade bilder från 15 års botaniska strövtåg i Abiskofjällen. För åhörarna, som kanske mest är vana vid den plattare gotländska naturen och dess låglandsflora, blev det en intressant och givande redovisning av fjällfloran med dess rariteter och dessutom ett knippe hisnande vackra fjällbilder.

EN AVVIKANDE CORYDALIS-FORM

Staffan Rosvall

I den rika nunneörtsförekomsten i Västergarn, har arten med viss tvekan blivit bestämd till *Corydalis laxa*, handnunneört. Förekomsten har sedan länge intresserat mig. Varje vår söker jag upp den, och fångslas av mängden av blommor, så tidigt, när fågelvåren är som mest intensiv. Också teorin att växten kan ha kommit in med vikingaskeppen till varven och handelsplatsen vid Paviken är fantasieggande.

De andra nunneörternas miljöer är inte mindre fantastiska. *Corydalis pumila*, sloknunneört, har en tydlig förkärlek för vindpinade hedmarker och strandklippor, som tilltalar en naturromantiker. På växtplatser, som den ovanför Herrvik, och ute vid branten på Sjausterhammar, är växten en del av kärvheten i landskapet. Vårfåglarna, som här är storspovar, vipor, strandskator, ejdrar och åsar, minskar inte upplevelsen. På samma sätt är det också med växtplatserna på Karlsöarna.

Corydalis intermedia (fabacea), smånunneört, kan ibland ha liknande växtplatser; Sundrealvaret söder om Muskmyr och Grogarnsberget är några av den kärvare sorten. Annars är den vanlig i ängar och i gamla trädgårdar. Här i Klintehamn finns det gott om den i gräset i trädgårdarna.

I samband med min forskning efter växtplatser i äldre lokallistor, har jag alltid sett med nyfikenhet på *Corydalis*. En uppgift, som kom mig att söka efter blomman särskilt grundligt, finns i J.P. Roséns reseberättelse från sina resor på Gotland 1816 - 1818. Hans anteckningar utgavs av Göran Wahlberg 1821.

Rosén har flera exakta lokaluppgifter för nunneörter, som han kallar: *Corydalis bulbosa* & major. Förmodligen avsåg han hela corydaliskollektivet med rotnölar, som nu är uppdelat på fyra arter.

"inter Quiungs et Garderungs in Stenkumla, at Stenarfve in Ejsta, in Carlsön, ad Norrgårda in Sanda, Medebys Tjautersäng, in Heide, alibique passim. (på andra ställen här och där)."

Den sista lokaluppgiften, som har ett ägonamn, väckte mitt intresse. De övriga har jag inte närmare undersökt. Namnet "Tjautänge" finns ännu i dag kvar på den ekonomiska kartan. Det är ett skifte, eller en åker, nära gränsen till Guldrupe, på gammal myr och ängsmark; ängen är nu uppodlad. Namnet finns inte med på 1702 års lantmäterikarta. Jag sökte i närliggande ängar, men utan att hitta mer än några få smånunneörter.

Straxt bredvid gården finns ett annat änge, som tidigare tillhört Medebys, numera Löves i Hejde, med en skjutbana. Den gamla vägen mellan Hejde och Väte går rätt nära förbi. Där finns det gott om smånunneört.

När jag tittade närmare på några exemplar av dem, som var så gott som utblommade, med nerböjda fruktställningar, var de långa fruktskafften inte lika intermediära. Skärmladen, som är en bra karaktär för arten, var i de flesta fall hela, någon gång flikiga. Plantorna var knappast större än smånunneörtens.

Blomformen hade också ett helt avvikande utseende, med en väl utvecklad "dubbelsporre". Både det övre och det undre kronbladet hade sporrar, den undre ungefär hälften så lång. Någon variation förekom mellan olika exemplar. Det långa blomskaftet fäste mitt i grenen mellan sporrarna. (se teckning). Blommorna var en aning rödare än smånunneörten. De förstördes snabbt, och hann blomma över före de andra runt omkring.

Jag tog några exemplar och sände till vår främste Corydalis-expert, professor Måns Ryberg vid Bergianska trädgården. Han har vänligt besvarat flera brev, också med frågor om Västergarnsnunneörten.

Han svarade att det kan vara en variant av *C. solida*, stor nunneört, men kan bara säga att han inte tidigare sett något liknande. Inte heller fruktformen känner han igen. Den påminner mycket om *C. augustifolia* från Kaukasus. Men han skyndar sig att tillägga att "även om det skulle tilltala Din fantasi så har jag med detta inte sagt att det är *augustifolia*." I en avhandling, som han skickat med, är *augustifolia*s blommor avbildade. De stämmer dock inte alls med Medebys-formen. Ingen av de där avbildade har så väl utvecklad dubbelsporre. Det är också märkligt att den blommar över före *intermedia*, medan *solida* är senare.

Han skriver vidare att det är tydligt att Gotlands *Corydalis*-flóra rymmer en hel del former som avviker från fastlandspopulationerna, (Också med tanke på Västergarnsnunneörten). Variationerna inom arterna är dock så stora att man måste vara mycket försiktig med att urskilja nya arter.

Upptäckten gjordes 1976. De senare åren har bara 5-6 exemplar av den avvikande växten blommat. De är konstanta och finns på samma lilla område. Jag har gjort ett misslyckat försök att sända upp en rotknöl till Bergianska trädgården för odling och vetenskaplig undersökning. Om individantalet står sig har jag tänkt att göra ett förnyat försök. Roséns lokaluppgifter gav ett resultat, även om det inte var just det här jag hade väntat.

FLORISTISKA NOTISER

Under denna rubrik avser vi att publicera fynd av intressanta arter som medlemmarna gör under sina strövtåg i de gotländska markerna. Det kan avse helt nya arter, nya lokaler för sällsynta arter eller gamla lokaler som återupptäckts. Även egendomliga former, s.k. monstrositeter av mera vanliga arter, ovanliga färger o.d. bör anmälas. Om upphittaren ej själv anmäler fyndet till projekt Linné, vars ombud är Rolf Jacobson på länsstyrelsens naturvårdsenhet, kommer redaktionen att göra det efter medgivande av upphittaren. Artbestämningen bör vara kontrollerad av någon erfaren botanist. Redaktionen kan förmedla kontakter med sådana om så önskas. Exakta lägesangivelser kommer ej att publiceras i tidskriften, men bör noteras för länsstyrelsens och projekt Linnés dokumentation av lokalerna.

Epipactis confusa, Kal knipprot.

Ängsmark på Storsudret, 1979: 7 blommande ex. 11 sterila skott. 1980: 5 blommande ex. 20 sterila skott. Upptäckare: Gustav Åkerblom, Hamra. Artbestämningen är bekräftad av prof. Bengt Pettersson, då knipprotterna kan vara besvärliga att identifiera. Tidigare lokaler på Gotland: Andre o. Tofta.

Fritillaria meleagris, Kungsängslilja.

Tonnklint i Lojsta, på sydöstra delen av kullen. 1980: 3 ex. (Gösta Boberg) Hulténs atlas har två markeringar för Gotland, Klinte och Visbytrakten. Arten är troligen förvildad från trädgårdar.

Bidens cernua, Nickskära.

Kättilvik, Vamlingbo, Alldeles i strandkanten på tångvallen, 1980: 1 ex. (Stig Högström). Arten skall enligt mycket gamla uppgifter ha funnits i Roma, Atlingbo, Havdhem, Fardhem och Näs men aldrig återfunnits där eller på andra ställen på Gotland. Det nyupptäckta exemplaret är sannolikt hitkommet som frö med havsströmmarna.

Corallorhiza trifida, Korallrot.

Gränsområdet mellan Vamlingbo, Öja och Hamra. 19/6 1978: Spridd inom ett stort område och på vissa ställen mycket talrik. Inom området förekommer gamla övervuxna dyner av flygsand. (Villy Larsson). Arten, som nu troligen endast förekommit på Fårö, har långt tillbaka rapporterats från Rute, Sanda, Hejde och Kräklingbo. Det nu gjorda fyndet är det enda någonsin från södra Gotland.

Lithospermum officinale, Stenfrö.

Visby, i hagen mellan Gustavsvik och Åhsbergsska hagen. 2/8 1980: 8 ex. (T Rosvall). Hulténs atlas över växternas utbredning i Norden, 2:a upplagan 1971 markerar 5 lokaler på Gotland, varav en på L.Karlsö, tre på östra kusten och en i det inre av södra Gotland. Ingen lokal är markerad i Visbytrakten.

Äldre fynd i Visby: Vid Snäckgärdet i hagen näst intill Brunbergs betning, Eisen och Stuxberg 1869; Visby vid Snäckgärdet, K Johansson 1897.

Brunbergs betning är nuvarande Åhsbergsska hagen. Snäckgärdet var synbarligen ett samlingsnamn för kustremsan nedanför klintbranten, åtminstone från Gustavsvik till Snäckgärdsbaden. Beteckningen " Vid Gustavsvik på Snäckgärdet" har använts som lokalangivelse på en herbarietetikett för en annan art vid samma tid.

Den nu funna lokalen är sannolikt samma lokal som både Eisen och Stuxberg och K Johansson noterat för arten, som troligen funnits kvar på platsen hela tiden.

Anemone patens, Nipsippa.

Hejdeby, vid hållarna, 1980: 35 ex. (T Rosvall). Endre, 1980: 14 ex. (T Rosvall). Träkumla, 1980: ca 50 ex. (G Bachér). Träkumla, 1980: 1 ex. (B Larsson). Etelhem, 1980: 2 lokaler, 35 resp. 1 ex. (T Rosvall).

Nipsippan har fyra huvudutbredningsområden på Gotland: Rute-Lärbro-området, Filehajdar-området, socknarna omedelbart öster om Visby samt Lojsta-Etelhem-Buttle-området. Arten synes vara under spridning.

UPPROP

Jag håller på med en undersökning av hybriden mellan nipsippa och fältsippa (*Anemone patens* x *pratensis*) på Gotland. Undersökningen avser bl.a. frekvensen av hybrider på de gotländska nipsippslokalerna och också av variationerna i bladformen på de olika lokalerna. Jag är därför intresserad av att få kännedom om så många nipsippsförekomster som möjligt. För närvarande har jag kännedom om och har besökt 30 lokaler i följande socknar: Rute 3, Lärbro 2, Othem 2 (Filehajdarlokalen är räknad som en lokal, men jag är intresserad av fynd utanför huvudlokalen, minst 200 m från denna och från varandra), Hejdeby 4, Endre 1, Follingbo 4, Träkumla 4, Buttle 2, Etelhem 7, Lojsta 1. Delförekomster, som ligger mindre än 200 m. från varandra, har räknats som en lokal.

Enligt obekräftade uppgifter skall arten också finnas i Fleringe i närheten av Tvärilingsmyr, i Lärbro vid Sturugns samt i Rute ca 2 km. ÖNO kyrkan vid vägen Rute-Fårösund. Om någon känner till de lokalerna eller andra lokaler är jag tacksam för upplysningar med så noggranna lägesangivelser att det går att söka upp lokalen efter dem. Uppgifterna kan lämnas i brev eller per telefon och kommer att behandlas konfidentiellt om så önskas. Adressen är Bergmansgatan 6, 621 46 Visby, Tel 117 77.

Torgny Rosvall

Hybrid mellan nipsippa och fältsippa (*Anemone patens* x *pratensis*)
Träkumla 1974

Foto: Torgny Rosvall

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 3 Anmälan.
- 4 Bengt Larsson och Torgny Rosvall: Gotländsk haverrot (*Tragopogon crocifolius*).
- 9 Gotlands Botaniska Förening, Årsberättelse 1980.
- 12 Staffan Rosvall: En avvikande *Corydalis*-form.
- 14 Floristiska notiser.
- 15 Upprop.

Nästa nummer av RINDI utkommer förhoppningsvis i september. Manus, fyndrapporter och tips om tidskriftens innehåll skall vara redaktionen tillhanda senast den 15 augusti.